

зової механіки сприяли виробленню сучас. уявлень про фіз. улову світу. К. — автор однієї перших інтерпретацій теорії односпості, виданих рос. мо-ю, а також кількох підруч-ків та навч. посібників з теор. розділів фізики, електро-техніки та радіотехніки. Крім того, оскільки понад десятиріччя К. був в Україні єди-ім "чистим" фізиком-теорети-ком, він зробив суттєвий внес-ок у формування нової гене-ції вчених. Трагічно загинув в Києві. Похований на Лук'я-вському кладовищі.

Тв.: Вторичные колебания // Журн. русск. физ.-хим. об-ва.

1908.— Т. 40; Аномальные явления Зеемана. — 2-е изд. — , 1915; Инерция и гравита-ция // Университет. изв. (киев).— 1917; Причинок до теорії безперервного спектру променів// Зап. фізико-матем. відділу ВУАН. — 1923.

Т.І, вип.2; Про деякі особли-сті хвилевої Бреллі-Шредін-рової теорії // Укр. фіз. п.— 1928.— Т.І, зш. 3; Харак-рні риси матричної теорії // ср. фіз. зап. — 1928.— Т.І, т.3; Електротехніка: Основи зретичні. — К., 1927; Елек-ротехніка високої частоти: гальні теоретичні основи. — ; К., 1934.

Літ.: Штрум Л.Я. Леон осифович Кордыш: Некролог Успехи физ. наук.— 1933.— т.3, вып.6; Янковский А.К.

Лсон Иосифович Кордыш: К 100-летию со дня рождения // Очерки по истории математики и физики на Украине: Сб. науч. тр.— К., 1978.

О.К.Янковський

КЎРБАС Лесь (Олександр Зенон) Степанович (псевд. Зенон Мислевич, "Контрабас") [25.2.1887, м. Самбір, тепер Львів. обл. — 3.11.1937] — ре-жисер, актор, теоретик сцен. мист-ва, педагог, літератор.

Н. в сім'ї відомих діячів зх.-укр. театру Степана Пили-повича і Ванди Адольфівни Кур-басів, сцен. псевд. — Янович, Яновичева. Крім Лєся в сім'ї Курбасів було ще троє дітей: Корнил, Нєстор і Надія, які померли в дитинстві. Родовід Курбасів простежується з 2-ї пол. 18 ст. Дружина К. — Ва-лєнтина Миколайвна Чистяко-

ва. Вчився в Терноп. класичній г-зії (1900—07). Студював нім. і слов'ян. філологію на філос. ф-ті Віден. ун-ту (1907—08). На прохання рідних після смерті батька перевівся на філос. ф-т Львів. ун-ту (1908—10). Через відсутність коштів систематич. театр. освіти не одержав. Під час другого приїзду до Відня відвідував заняття Драм. академії при Віден. консерваторії (1911). На формування мист. індивідуальності К. вплинула творчість провідних діячів укр. і зах.-європ. театру: В.Юрчака, Й.Стадника, М.Садовського, Й.Кайнця, М.Рейнгардта, Г.Крега, Т.Павликовського та ін. Вивчав праці австр. мислителя Р.Штайнера, проповідника вчення Ф.Ассізького та Г.Сковороди, про моральне удосконалення людини. Під впливом етичних ідей Р.Штайнера згодом утворив театр. колективи на засадах т-ва "на вірі", актор. братства. Режисер. і актор. діяльність К. розпочалася у драм. гуртках громад. орг-цій Львова: т-ва "Сокіл" (1908—09), Укр. Студент. союзу (1909—1910). Працював у мандрівному "Гуцульському театрі" під орудою Г.Хоткевича (1912), т-рі т-ва "Руська бесіда" (1912—14). Після відбуття військ. служби у Легіоні укр. січових стрільців (1914), заснував свій перший мист. колектив "Тернопільські театральні вечори" (1915—16). На запрошення М.Садовського увійшов до складу Першого укр. стаціонарного т-ру в Києві

(1916). Фундатор Молодого т-ру (1916—19), "Кийдрамте" (Київ. драм. т-ру, 1920—21), мистецького об'єднання "Березіль" (згодом Харків. держ. укр. драм. т-р "Березіль", 1922—34). Як режисер К. значно розширив функції режисури, підніс її на якісно новий рівень. Театр К. сформувався у боротьбі з рабським "назадництвом", побутовізмом, хуторянством. Проголошуючи "прямий поворот до Європи і до самих себе" ("Робітнича газета".— 1927, 28 жовтня), К. звернувся до творів класичної європ. драматургії ("Цар Едіп" Софокла, "Макбет" Шекспіра), до скарбів нац. культури ("Різдвяний вертеп", "Шевченківський вечір"). За власною інсценізацією поеми Шевченка "Гайдамаки" К. створив кращу театр. виставу доби укр. визвольних змагань (1920). У його творчому доробку — сценічні композиції "Жовтень", "Рур", постановки п'єс вітчизн. драматургів ("У нуці" Лесі Українки, "Драматичні етюди" О.Олеся, "Базар" В.Винниченка, "Диктатура" І.Микитенка), творів зарубіж. авторів ("Газ" Г.Кайзера, "Джиммі Хіпінс" за Е.Сінклером, "Золоте черево" Ф.Кромелінка) та ін. Здійснив у 2-й пол. 20— на поч. 30-х рр. вистави за п'єсами М.Куліша "Народний Малахій", "Мина Мазайло", "Маклена Граса", які розвінчували ідеологію тоталітаризму. К. — один із зачинателів укр. кінорежисури. На

юфабриках ВУФКУ створив
льми "Шведський сірник"
922), "Вендета", "Макдо-
льд", "Арсенальці" (1924–25).
ль положення театр. системи
викладені у його теор. ст.
стетство", "Психологізм на
ені", «"Березиль" і пита-
ктатури"», «Шляхи і зав-
ння "Березоля"» та ін. Вчен-
К. про образне перетворен-
дійності засобами мист-ва,
рія синтезу різних театр.
стем — "акцентованого впли-
, акцентованого вияву", запе-
чення натуралізму на ко-
сть інтелектуальному кон-
руюванню і монтажу, поєд-
ння укр. барокко і зх.-європ.
сиресіонізму — все це, вклю-
ючи заклик до постійного
шуку, експерименту, справи-
глибокий вплив на мист.
ття України. Реж. діяльність
нерозривно пов'язана з ак-
рською. Володіючи чудовими
еніч. даними — "зріст вище
реднього, стрункий, приваб-
ливий, пластично дуже вираз-
ливий, з добре розвиненою мі-
кою, палким поглядом. Ви-
кий лоб, густі чорні брови,
о, немов крила, простяглись
д його розумними очима.
лос — приємний баритон"
ЦДАМЛМ.— Ф.653, оп.2, од.
.267, арк.2), К. з однаковим
піхом виконував різні за-
чривими ознаками ролі. Кра-
його ролі: Михайло ("Ук-
дене щастя" І.Франка), Кор-
й ("Чорна Пантера і Білий
дмідь" В.Винниченка), Геть-

ман Дорошенко ("Сонце Руї-
ни" В.Пачовського), Хлестаков
("Ревізор" М.Гоголя), Збігнев
("Мазепа" Ю.Словацького),
Едіп ("Цар Едіп" Софокла) та
ін. увійшли до скарбниці укр.
сценіч. мист-ва. К. приділяв
велику увагу вихованню твор-
чої молоді. Викладав в учбових
майстернях "Березоля" (1922—
26), муз.-драм. ін-тах Києва
(1922—26), Харкова (1926—33).
Серед учнів — Д.Антонович,
А.Бучма, В.Василько, Л.Гакке-
буш, Й.Гірняк, О.Добровольсь-
ка, М.Крушельницький, Ф.Ло-
патинський, П.Масоха, Р.Не-
щадименко, О.Сердюк, Б.Тягно,
В.Чистякова, С.Шагайда та ін.
З благословіння І.Франка К.
активно займався літ. дія-
льністю. Окремими виданнями
виходили його інсценізації про-
зових творів укр. та заруб.
письменників. Володіючи ба-
гатьма європ. мовами, переклав
п'єси Г.Бюхнера, М.Гальбе,
Ф.Грильпарцера, Ю.Жулавсь-
кого, В.Сарду, афоризми
О.Уайльда, поезії Б.Бйорнсона,
критичні праці з питань театру
Р.Бломпера, Е.Лессінга, В.Обюр-
тена та ін. За ініціативою К.
видавалися ж-ли "Театральні
вісті", "Барикади театру", "Ра-
дянський театр". Одному з пер-
ших серед укр. митців К. було
присвоєно звання нар. артиста
Республіки. Однак у добу "ве-
ликого перелому" парт. крити-
ка звинуватила його в неба-
жанні сприяти будівництву со-
ціалізму, роздмухуванні нац.

питання тощо. Рішенням колегії НКО К. звільнили з посади худ. керівника та директора т-ру "Березіль" (5.10.1933). 26.10.1933 заарештований у Москві, де готував виставу "Король Лір" Шекспіра в Держ. євр. т-рі. Згідно з матеріалами слідчої справи К., йому було інкриміновано участь у т. зв. контрреволюц. "Укр. військ. організації", яка нібито готувала замах на членів ЦК КП(б)У (Архів СБУ). З Москви К. був переправлений до ДПУ УРСР (Харків). Рішенням колегії ДПУ УРСР (9.4.1934) він був засуджений до п'яти років ув'язнення і направлений спецконвоем в Біломор.-Балт. комбінат ДПУ (ст. Медвежа Гора), згодом був переведений до Соловецького табору особливого призначення (1936). За участю в'язнів і вільнонайманих створив кілька вистав: "Весілля Кречинського" О.Сухово-Кобиліна, "Аристократи" М.Погодіна, "Учень диявола" Б.Шоу та ін. (1936-37). За ухвалою особливої трійки Управління НКВС Ленінгр. обл. був розстріляний 3.11.1937. Довідка про реабілітацію К. на основі рішення Військ. трибуналу Пн. військ. округу датована 31.1.1957 (Архів МВС Карело-Фінської республіки). На Харків. міськ. кладовищі споруджено "Пантеон родини Курбасів-Чистякової" (скульптор С.Якубович, 1993). Меморіальні музеї К. відкрито в

с. Старий Скалат Підволочиського р-ну Терноп. обл., в м. Самборі у Львів. обл. Ім'я К. присвоєно вулицям у м. Львові, Тернополі, Самборі; Молодіжному т-ру у Львові, Літ. муз. т-ру Центр. районної б-ки Самбора. Меморіальні дошки К. встановлено на фасаді будинків, де він народився (Самбір), де розташувались Молодий т-р (Київ) і мист. об'єднання "Березіль" (Харків).

Тв.: Мислевич Зенон. В гарячці//ЛНВ.— 1906.— Т.34.— С.37-40; Передмова//Обюртен В. Мистецтво вмирас.— К.: Грунт, 1918.— С.2; Театральний лист //Літературно-критичний альманах.— 1918.— Ч.1; На грані: Про "Молодий театр" // Мистецтво.— 1919.— Ч.1.— С.17-19; Нова німецька драма // Музагет.— 1919.— Ч.1-3; "Березіль"//Барикади театру.— 1923.— Ч.1.— С.71; Естетство // Барикади театру.— 1923.— Ч.2-3.— С.1-3; Ч.4-5.— С.2; Психологізм на сцені// Барикади театру.— 1923.— Ч.2-3.— С.5; Шляхи "Березіля" й питання фактури// Культура і побут.— 1925.— Ч.14; Шляхи "Березоля"// Вапліте.— 1927.— Ч.3.— С.141-165; Сьогодні українського театру і "Березіль": Промова на театральному диспуті в будинку ім. Блакитного // Бібліотека ж."Вапліте".— 1927.— Ч.9; Гайдамаки: Інсценізація поеми Т.Г.Шевченка.— К., 1964.

Літ.: Ревуцький В. Курбас Лесь // ЕУ.— Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1962.— Ч.4.— С.1238—1239.; Лавриненко Ю. Лесь Курбас // Розстріляне відродження: Антологія 1917—1933.— Мюнхен, 1959.— С.877—893; Лесь Курбас: Спогади сучасників/За ред. В.С.Василька.— К.: Мистецтво, 1969; Лесь Курбас: Статті и воспоминания о Лесе Курбасе // Литературное наследие / Сост. М.Г.Лабинский, І.С.Танюк.— М.: Искусство, 1988; Лесь Курбас: У театральній діяльності, в оцінках учасників: Документи/Ред. і передм. В.Ревуцького.— Балтімор; Торонто: Смолоскип, 1989; Молодий театр": Генеза. Завдання. Шляхи/ Упорядн., авт. вступ. ст. М.Г.Лабінський.— К.: Мистецтво, 1991.

Архіви: Архів СБУ; ЦНБ Р; ІЛ. Відділ рукописних фондів і текстології; ІМФЕ; ЦДАМЛМ; ЦДАВО; ЦДІА України в м. Львові; КОДА; Терж. арх. Львів. обл.; Держ. арх. Терноп. обл.; Архів МВС Карело-Фінської республіки; ДМТМК.

Іконографія: Жук М. Портрет Л.Курбаса. 1920. Оригінал зберігається у приватній колекції С.Лушика, м.Одеса; Мандельберг Є. Дружній шарж на Леся Курбаса // Глобус.— 1925.— Ч.18; Петрицький А. Портрет Л.Курбаса. 1931—1933. Оригі-

нал не зберігся; Беседін С. Портрет Леся Курбаса. 1972. Оригінал зберігається у Харківському художньому музеї; Посікіра М. Погруддя Л.Курбаса. 1991. Вст. в м. Самборі Львівської обл.

М.Д.Ходоровський

ЛИПІНСЬКИЙ Вячеслав (Вацлав Вікентій) Казимирович (псевд. В.Правобережець, Cíwis, Ukraїnec) [5.04.1882, с. Загурці Володимирського пов. Володимир. губ., тепер Локачинського р-ну Волин. обл. — 14.06.1931, біля Відня, Австрія] — історик, соціолог, публіцист, політ. діяч.

Походить із старовин. мазовецького шляхет. роду, одна з ліній якого на поч. 18 ст. переселилася в Україну та осіла на Поділлі, а в серед. 19 ст. — на